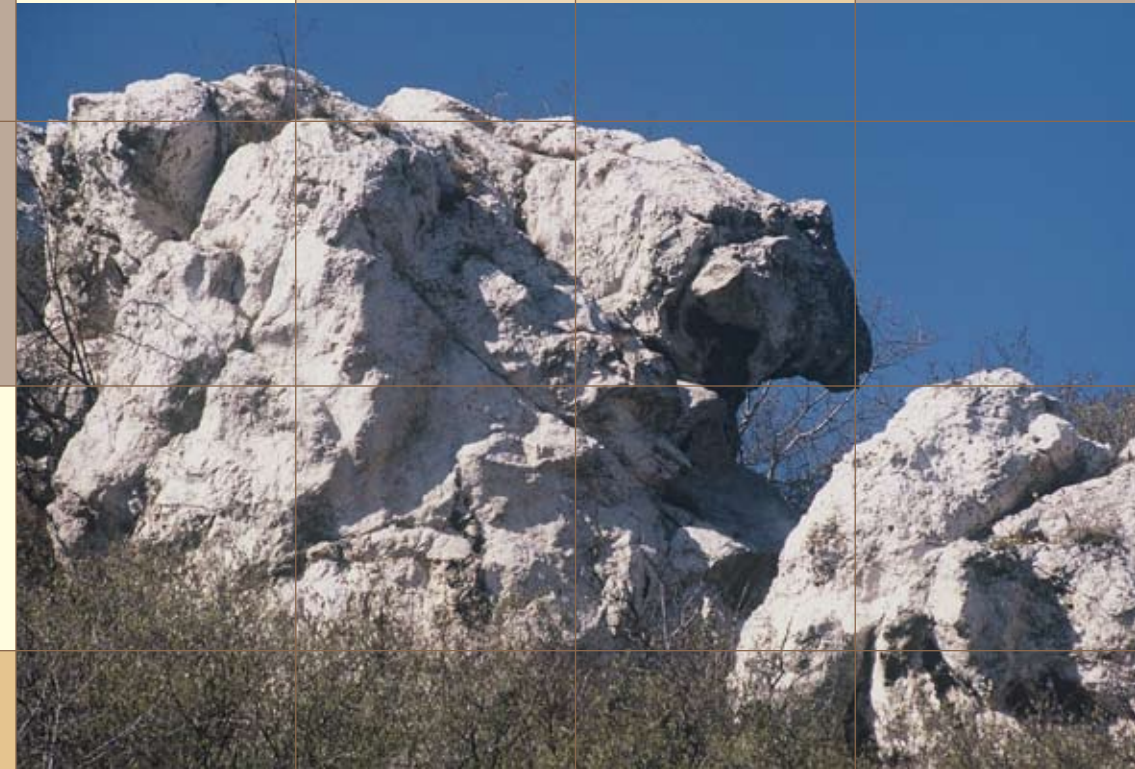
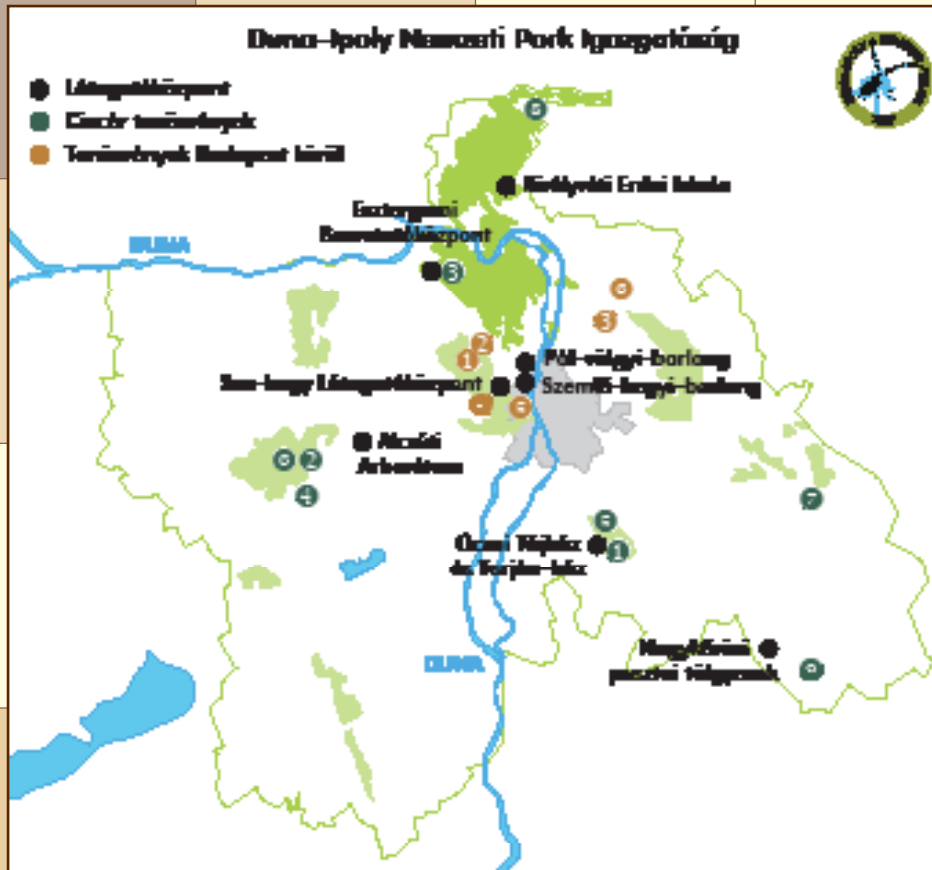

Tanösvények Budapest körül

4.

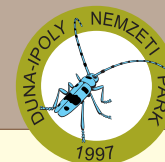
Medve-szikla a Sas-hegyen

CINCÉR-FÜZETEK

- 1 Selyem-réti tanösvény
- 2 Haraszt-hegyi tanösvény
- 3 Strázsa-hegyi tanösvény
- 4 Gánti földtani tanösvény
- 5 Tanösvény a Turjánban
- 6 Bakanccsal a Vértesben
- 7 Hajta természetismereti túra
- 8 Az Ipolytól Drégelyvárig
- 9 Pálfája tanösvény

TANÖSVÉNYEK BUDAPEST KÖRÜL

- 1 Nagy-szénás tanösvény
- 2 Jági tanösvény
- 3 Fóti-Somlyó tanösvény
- 4 Sas-hegy tanösvény
- 5 Kőpark tanösvény
- 6 Veresegyházi tavak tanösvény

MAGYARORSZÁG
SLOVENSKO
УКРАЇНА
Neighbourhood Programme

Sas-hegy tanösvény

A

Sas-hegy tanösvény térképe

J E L M A G Y A R Á Z A T

- Tanösvény álomással
- Természetvédelmi terület határa
- Zöld terület / természetes élőhely
- Szintvonal
- Utca, út
- Busz-vonal megállóval
- Villamos-vonal megállóval

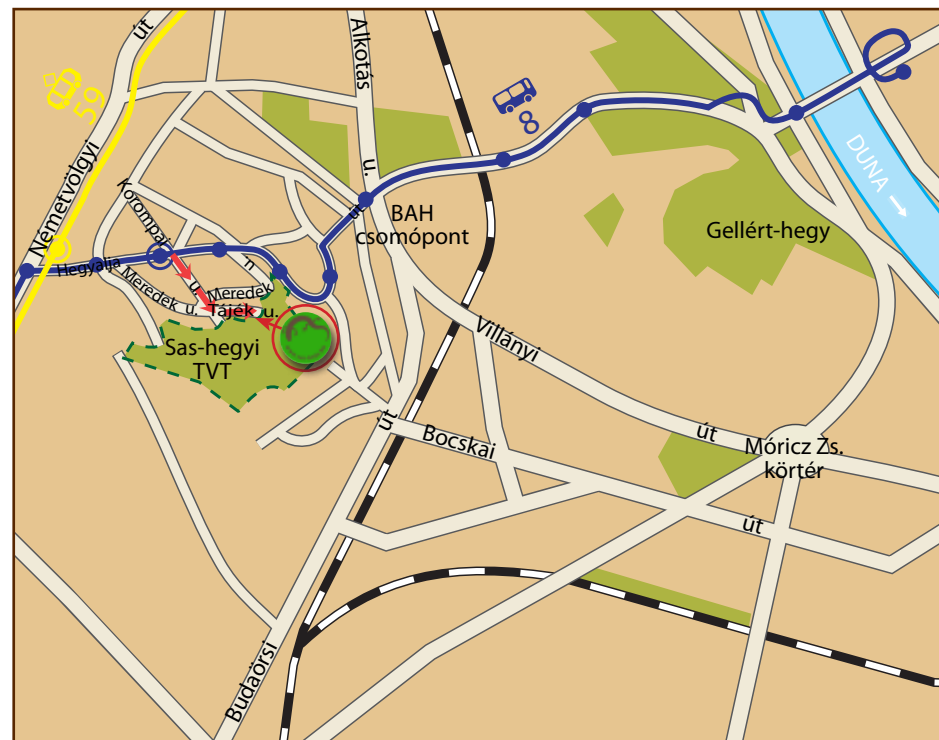
A tanösvény jele:

A tanösvény hossza 850 méter

A

Sas-hegy tanösvény megközelíthetősége

J E L M A G Y A R Á Z A T

- Sas-hegy tanösvény
- Természetvédelmi terület határa
- Zöld terület / természetes élőhely
- Szintvonal
- Utca, út
- Busz-vonal megállóval
- Villamos-vonal megállóval

 8 A **8-as autóbusról** a Korompai utcánál kell leszállni, majd felsétálni a Korompai utcán és a Tájék utcán.

 59 Az **59-es villamosról** a Farkasréti temető főbejáratánál kell leszállni, innen a Hegyalja út – Mérédek utca – Tájék utca útvonalon érhető el a bemutatóközpont.

www.sas-hegy.hu

Szeretettel köszöntünk a Budai Sas-hegy Természetvédelmi Területen, ahol megismerkedhetsz a főváros „élő múzeumának” értékeivel. Reméljük, megnyeri tetszésed ez a csodálatos terület, amely hazánk egyik legrégebbi természetvédelmi területe, 1958-ban nyilvánították védetté. Mint a képeken láthatod, a természeti értékek az elmúlt évtizedekben nagyon kis területre szorultak vissza. Annak érdekében, hogy legalább a maradékot megőrizhessük, kérünk, hogy:

- mindig a kiépített sétautakon haladj! Ezek a gyepek igen érzékenyek a taposásra, ez létüket veszélyezteti.

- a növényeket, állatokat és élettelen természeti értékeket hagyd meg eredeti helyükön, inkább készíts fotókat róluk, így tovább gyönyörködhetsz bennük.

- a szemetet a kihelyezett tárolóba dobd, vagy tedd vissza a hátizsákodba, hiszen a csomagolás visszafelé sem foglal több helyet, mind a kirándulás elején.

A természet értékeit mindig és mindenütt véd! Itt szerzett élményeidet add tovább, és nyerd meg másokat is a természetvédelem ügyének.

Sas-hegyi felfedezőutadhoz jó időtöltést kívánunk!

Füri András
igazgató

Duna–Ipoly Nemzeti Park Igazgatóság

„A budai hegyek egyik legérdekesebb életközösségét a Sas-hegyen találjuk, bár messziről kopár sziklás képet mutat, amelyen csak itt-ott zöldell egy-egy árva feketefenyő vagy orgonabokor. De ez csak a látszat, amellyel csak a felületes szemlélő elégszik meg, közelebbi vizsgálattal kiderül, hogy Budapest egyik legérdekesebb élőhelye, amelyhez hasonlót Visegrádtól az Al-Dunáig nem találunk.”

Pénzes Antal

Budapest környékének élővilága, 1942

A Sas-hegy 1910 körül

A Sas-hegy 2008-ban

1. állomás: A kiállítás

Kiállítás a fogadóépületben

Mikor és miért lett Sas-hegy a hegy neve?

A Sas-hegyet egykor Király-hegynek nevezték, mert a nagy királyi vadászatok után a díszes társaságok itt pihentek meg. Később, amikor a vidék a budai szerzetesrendi barátok tulajdonába került, a hegy neve is megváltozott, Barát-hegynek, Pap-hegynek, majd Isten-hegynek hívták. Hogy mióta nevezik Sas-hegynek, arról egy szép legenda szól. 1686 szeptemberében, amikor Buda várát sikerült visszafoglalni a törököktől, az örömnépen a hegyről sasok, a szabadság madarai szálltak a Budai Vár felé. A név magyarázata valószínűleg sokkal prózaibb – egyszerű tévesztésről van szó. A budai német polgárság a hegyet eredetileg Adelsbergnek – Nemesek Hegyének nevezte. Ez torzult Adlersberggé, amit 1847-ben, Döbrentei Gábor híres dűlőkeresztlőjén Sas-hegyre fordítottak.

A fogadóépületben 2008-ban megnyílt kiállításon a hegy története mellett a legértékesebb növény- és állatfajokkal is megismerkedhetsz. A kiállítás címe – Menedék a bentontengerben – arra utal, hogy a Sas-hegy menedéke, élő múzeuma Buda ősi flórájának és faunájának, menedéke a városi életmódhoz alkalmazkodott állatoknak, amelyek itt találnak táplálkozó-, szaporodó-, vagy rejtekhelyet, és menedék nekünk, városlakóknak, akik egy órára kiszabadulhatunk a forgalomból.

A kiállítás után...

...e kiadvány segítségével megkezdheted ismerkedésedet a Sas-hegy csodálatos világával. Ha utad végén felértél a csúcsra és körültekintesz, a főváros egyik legszebb panorámájában gyönyörködhetsz. A fogadóépület és a közelben lévő kilátópont babakocsival, kerekesszékekkel is megközelíthető. Az út meredek, segítőtőre szükség van!

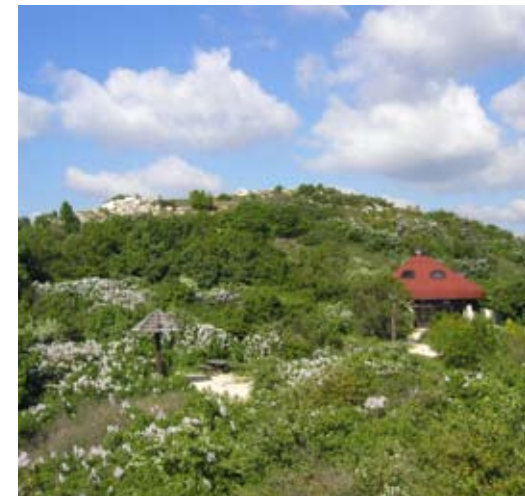

A fogadóépület és a kilátó kerekesszékekkel és babakocsival is megközelíthető

2. állomás: Változó élőhelyek

A Sas-hegyen már közel fél évezrede munkálkodik az ember. Évszázadokig szőlők, gyümölcsösök teremték a hegy oldalain, majd a városra nyíló szép panorámája miatt közparkká igyekeztek alakítani. Ennek köszönhető az elszórtan előforduló, sokféle gyümölcsfa, a számos tájidegen fa és cserje. Utóbbiak kiszorítják élőhelyükről a ritka növényfajokat, az orgona sűrű bozótja alatt semmilyen más növényfaj nem él meg.

A területen jelenleg élőhely-rekonstrukció folyik, vagyis igyekszünk segíteni a természeteshez közeli állapot helyreállítását. Az emberi beavatkozások következtében megtelepült tájidegen fajok – a **feketefenyő** (*Pinus nigra*), az **orgona** (*Syringa vulgaris*), a sárga virágú **aranycserje** (*Forsytia*), a **bálványfa** (*Ailanthus altissima*), az **aranyeső** (*Laburnum*) és az **ecetfa** (*Rhus*) – apránként eltávolításra kerülnek. Ebben a foltban a levágott, majd szelektív (a védett értékeket kímélő) gyomirtó szerrel kezelt orgonás maradványait látjuk. A területet a védett, fokozottan védett növények és állatok élőhelyéül szolgáló sziklagyep és karsztbokorerdő foglalja majd vissza.

Ilyen volt...

...ilyen lesz 20 év múlva

Útközben figyelj meg...

...az orgonairtasokat elhagyva a karsztbokorerdő növénytakarását. Reményeink szerint ilyen lesz a növényzet néhány év múlva a kiirtott orgonás helyén is. Az út mellett látható legismertebb cserjefajok a **galagonya** (*Crataegus monogyna*), a **kökény** (*Prunus spinosa*), a **virágos kőris** (*Fraxinus ornus*), és a **molyhos tölgy** (*Quercus pubescens*). A bokorerdő jellemző állatfaja a **zöld gyík** (*Lacerta viridis*).

3. állomás: Nyílt dolomit-sziklagyep

Most a hegy déli oldalán lévő hídra érkezted. Itt megfigyelheted a dolomit jellegzetes pusztulási formáját az ún. „murvásodást”, az igen tagolt dolomitfelszínt, amely a különleges élővilág kialakulását eredményezte.

A meredek hegyoldalt itt a nyílt dolomit-sziklagyep borítja. „Nyílt” a gyept, hiszen a növényzet csak kisebb foltokban, mozaikosan borítja a felszínt, a terület nagy részén látszik az alapkőzet. A folyamatosan málló felszínről az eső könnyen lemossa a talajt – ezt nevezük erózióknak. Az erősen felmelegedő déli oldalon a növények többféle módszerhez folyamodnak, hogy átvészeljék a szárazságot. Lássunk néhányat!

A kis felületű levelek kevés vizet párologtatnak el. Ilyenek a **kereklevelű harangvirág** (*Campanula rotundifolia*) vékony levelei.

A leveleken, hajtáson található szőrzet is a párologtatást csökkenti. Ezt figyelheted meg a **szürke napvirágnál** (*Helianthemum canum*).

A kis mennyiségű, rendszeresen csapadékvizet a pozsgás növények vastag leveleikben tárolják. Ilyenek a varjúháj fajok, illetve a sziklahasadékokban megtelepedett **sárga kövirózsa** (*Jovibarba hirta*).

Útközben figyelj meg...

...az ún. „Beethoven-sziklát”, melynek kialakulása a hévízforrásoknak köszönhető: a feltörő forró víz a föld mélyéből sok oldott kavasavat hozott magával, ez aztán átítatta a kőzet egy tömbjét, így az sokkal keményebbé, ellenállóbbá vált a környezeténél, ezért az erózió is kevésbé tudta lepusztítani. Vajon tényleg hasonlít Beethovenre?

Beethoven-szikla

Az emberi beavatkozásnak, a mára káros hatású növénybetelepítéseknek itt két hazánkra igen jellemző fajtát láthatod.

Egyikük a **bálványfa** (*Ailanthus altissima*), „népies” nevén ecetfa. Ez egy Délkelet-Ázsiából, századokkal ezelőtt behurcolt díszfa. Európában oly jól érzi magát, hogy a legsivárabb élőhelyeket is elfoglalta. Gyakran még a belvárosi sötét udvarokban, sőt még esőcsatornáknál is láthatjuk fává növekvő példányait. A Sas-hegyen nem okoz különösebb problémát, hiszen – elegendő víz hiányában – nem tud nagyra nőni, lombja nem takar, így alatta a sziklagyep továbbra is megtalálja életfeltételeit.

Sokkal veszélyesebb a tudatosan betelepített **feketefenyő** (*Pinus nigra*). Az 1930-as évek végén az erdészeti gazdálkodók úgy döntöttek, hogy a dolomitkopárokat beerdősítik. Hazai fafajt, amely ezt a szikár élőhelyet elviselte volna, nem találtak, hiszen ha lenne ilyen, természetes úton is beerdősült volna. Az Alpok sziklás hegyoldalain élő feketeenyő volt képes elviselni az itteni mostoha környezetet. Sajnos a fenyvesek árnyékolásában eltűnnek a ritka növényfajok.

Itt láthatsz két igazi ritkaságot, a bennszülött **magyar gurgolyát** (*Seseli leucospermum*) és az **István király-szegfűt** (*Dianthus plumarius* ssp. *regis-stephani*). A déli oldal mikroklímája a közép-európai klímához viszonyítva sokkal melegebb, szárazabb. Így maradhatott fenn ez a két melegidőszaki faj is ezen a területen, átvészelve a jégkorszakot. Mindkettő fokozottan védett, mert csak a Dunántúli-középhegységben és csak dolomitkőzetben élnek.

István-király szegfű

Magyar gurgolya

Útközben figyelj meg...

...hogy a hévíz-tevékenység következményeként a különben tömör dolomitkőzet finom porrá esik szét (ellentétben a Beethoven-sziklával, melyet épp a hévizek által szállított kovaoldatok cementáltak össze). Ez az ún. „porló dolomit”, vagy kőpor, amit „VIM” néven sírolószerként is árusítottak. Ezt a jelenséget a híd végénél Te is meg tapasztalhatod, ha megdörzsölöd a sziklát.

4. állomás: A fokozottan védett csikófark

Csikófark

Most a Sas-hegy és hazánk egyik legritkább növényének élőhelyéhez érkeztél. Ez a cseppet sem feltűnő, „virgácszerű” növény a fokozottan védett **csikófark** (*Ephedra distachya*). Érdekes, hogy mióta ezt a termőhelyét ismerjük, csak porzós, azaz hím példányokat találtak. A Gellért-hegyen ugyanakkor csak termős, azaz nőivarú egyedek élnek. Vajon hogyan maradhattak fenn ilyen hosszú ideig? Másik nevezetessége, hogy a legrégebben használt gyógynövények egyike.

A Sas-hegy egyik legfeltűnőbb és legszebb növényfajai a májusban virágzó **árványhajak** (*Stipa sp.*), amelyek a botanikusok ún. „Ősmátra” elméletének egyik bizonyítékai. Ezek is, mint több szárazságtűrő, melegkedvelő faj – pl. a **naprózsa** (*Fumana procumbens*), **mezei iringó** (*Eryngium campestre*), homoki pimpó (*Potentilla arenaria*), **korai kakukkfű** (*Thymus praecox*) a dolomit-hegyeken vészelték át a jégkorszakot, majd ennek elmúlásával foglalták el az egyre melegebbé és szárazabbá váló alföldi területeket.

Június végétől rengeteg ugráló rovar, „tikkadt szöcskenyájat” láthatsz itt. Ne hamarkodj el ítéletedet, ezek többnyire sáskák. Ha közelebbről szemügyre veszel egy ilyen „ugribugrit”, nézd meg a csápját. Ha a csáp rövid és vastag, sáskát látsz, ha a csáp hosszú és vékony, akkor ez valóban szöcske.

Útközben figyelj meg...

Ha szerencséd van – ez különösen nagyobb esők után fordul elő –, kisebb-nagyobb, amorf vasdarabokat találhatsz. Budapest ostromakor a szovjet csapatok egyik fő támadási iránya Budaörs felől indult, s ekkor többször hatalmas lövöldözés volt a Sas-hegyen. Ezek a „vasdarabok” az akkori időkből itt maradt aknaszilánkok, repeszek.

Ha tavasszal jársz itt, az út mentén láthatod az **apró nőszirm** (*Iris pumila*) pompás csoportjait.

Apró nőszirm

5. állomás: A hűvösebb keleti oldal

A kiegyenlítettebb, hűvösebb mikroklíma miatt itt már megjelenik egy kárpáti bennszülött növényfaj, a **kövérdaravirág** (*Draba lasiocarpa*) is. Ez a kövirózsára emlékeztető kis növényke már a jégkorszakot idézi jelenlétével.

Megfigyelheted, hogy ezen az oldalon már több cserje van, ez szintén a hűvösebb mikroklímának köszönhető. A cserjék közül a legérdekesebb a védett és bennszülött fajnak számító **dunai berkenye** (*Sorbus danubialis*). Igen dekoratív faj, levelei felül fényes zöldek, fonákjuk fehér molyhos. Ez a „szörzet” a szárazsághoz való alkalmazkodást szolgálja, így módon csökkenti párologtatását, a megszerzett vízzel igen takarékosan gazdálkodik. Tavasszal hozza a galagonyához hasonló virágzatát, de fehér virágai sokkal nagyobbak. Ősszel érnek, ízletes, kissé fanyar ízű, C-vitaminban gazdag, piros almácskái.

A sziklákon, ha óvatosan, csendesen mozogsz, szinte mindig megfigyelhetsz napozó **fali gyíkokat** (*Podarcis muralis*). Ez a leggyakoribb gyíkfaj a területen.

Tavasszal és ősszel gyakran láthatsz egy apró termetű (5-6 mm), de színében annál feltűnőbb pókot. Élénkpiros potrohát négy fekete pötty díszíti. Ez a szépség a hím, a nőstény ötször nagyobb, egyszínű fekete. Náluk fordítva van, mint az embereknél, a férfiak a gyengébb és szebbik nem. Ez a sziklagyepekben, homokpusztákon gyakori pókfaj a **bikapók** (*Eresus cinnabarinus*).

Fali gyík

Bikapók

Útközben figyelj meg...

...a hegyoldalban bokrok mögött látható Medve-sziklát. A városra tekintve a Pesti-síkság látható, előtérben a Gellért-heggyel. Balra, a budai oldalon a Várhegy tárul a szemünk elé. A horizontot itt a Gödöllői dombvidék zárja. Tiszta időben felismerhető a kéttornyú főtí templom. Közvetlenül a hegy alatt van a **BAH** csomópont, amely nevét arról kapta, hogy itt három főút keresztezi egymást, a Budaörsi út, az Alkotás út és a Hegyalja út.

Dunai berkenye

6. állomás: Budai dolomitsziklagyep

Budai nyúlfarkfű

Imádkozó sáska

A hegy északi, északkeleti oldalán jársz. Itt a mikroklíma hűvösebb, kiegyenlítettebb. Az erózió mértéke kisebb, így vastagabb a talajtakaró is. Ezeknek az adottságoknak köszönhetően itt már zárt gyepeket láthatsz. Ezen az oldalon egy magas fűvű, különleges bennszülött növénytársulás él, a budai dolomitsziklagyep. A fő gypalkotója a **budai nyúlfarkfű** (*Sesleria sadleriana*), amely egy jégkorszaki maradványfaj. Fennmaradását a különleges mikroklímának köszönheti, és mivel igen kis területen él, „sziget-szerű” az előfordulása, önálló fajjá, bennszülötté vált a törzsfejlődés során. Nevét nyúlfarkhoz hasonló bugavirágzatáról kapta, mely metálosan csillogó, acélkék színű. Az út menti növényzetben ősszel gyakran találkozhatasz az **imádkozó sáskával**, más néven **ájtatos manóval** (*Mantis religiosa*). Ez a rovarvilág egyik legügyesebb ragadozója. A növények közt mozdulatlanul leselkedik áldozatára, majd egy gyors mozdulattal megragadja azt fogólábaival, és azon „melegében” enni kezdi. Ezt a „stílust” párzásakor is alkalmazza. A hím körülbelül feleakkora, mint párja. Azonban nem úgy történik a nász, mint a pókoknál, ott ugyanis a hímnek a párzás után lehetősége van a menekülésre. Itt a házasság egyenlő az öngyilkossággal, tudniillik a nőstény már az aktus közben elkezd eszegetni a „férjet”.

Útközben figyelj meg...

...Közvetlenül a sétaút alatt az MTA Geofizikai Observatóriumának épületei vannak. A Sas-hegyet sajátos geológiai kialakulása igen alkalmassá teszi a földkéreg mozgásainak vizsgálatára. Ezért települt ide még az 1920-as években a kutatóközpont. Április elején tömegesen virágzik a **leánykőköröcsin** (*Pulsatilla grandis*). Az apró termetű **pannongyík** (*Ablepharus kitaibelii*) nevében a „pannon” szó arra utal, hogy Kitaibel Pál hazánk területén fedezte fel 1797-ben.

Leánykőköröcsin

Pannon gyík

Nappali pávaszem

7. állomás: A Sas-hegy csúcsa

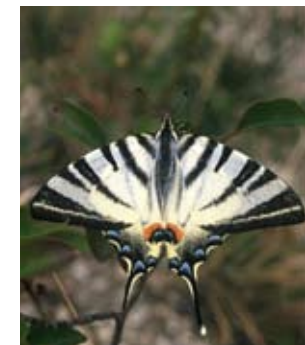
Felértél a Sas-hegy tetejére. Ez a csúcs 257 méter magas, földrajzi értelemben tehát csak dombnak számít. Itt megpihenhetsz, és körülnézve a Duna, a főváros és az azt körülvevő tájak látképében gyönyörködhetsz. Ha szerencsés időpontban látogattál ide, és tiszta, páramentes a levegő, akkor északkeleti irányban, a messzi távolban láthatod a Mátra csúcsait is.

Az itteni bokrok körül gyakran gyönyörű lepkék röpködnek, vagy a virágok nektárját szívogatják. A pillangófajok közül a **kardoslepke** (*Iphiclides podalirius*) és a **fecskéfarkú lepke** (*Papilio machaon*) a leggyakoribb. Ez nem véletlen, hiszen tápnövényük két itt őshonos növény. A kardoslepke hernyója a sajmeggyen, a fecskéfarkú lepke lárvája pedig a magyar gurgolyán él. A **nappali pávaszem** (*Inachis io*) és az **atalantalepke** (*Vanessa atalanta*) is gyakori vendég itt.

Az antenna körül gyakran láthatsz **szarkát** (*Pica pica*), **szajkót** (*Garrulus glandarius*) és **dolmányos varjút** (*Corvus corone cornix*). Míg előbbi kettő a Sas-hegy bozótos területein is fészkel, utóbbi a környező erdőkben vagy a Farkasréti temetőben költ, ide csak táplálkozni jár. Az erdőkben fészkelő **héja** (*Accipiter gentilis*) és kisebb rokona a **karvaly** (*Accipiter nisus*) gyakran idevetődik vadászni. Tavasztól ősziig szinte nap mint nap látható a **vörös vércse** (*Falco tinnunculus*). Ez az apró termetű sólyomféle „városi” madár, a belváros magas házainak párkányán, templomtornyokban fészkel. Számára ezek sziklák, az alanti zűrzavar, zaj cseppet sem zavarja őt. Táplálékot azonban a belvárosban nem talál, ezért a város környéki zöldterületekre vagy éppen a város közepén elhelyezkedő olyan, ma már ritka természetes élőhelyre jár vadászni, mint a Sas-hegy.

Héja

Kardoslepke

H

a van kedved, még ezt az oldalt is töltsd ki!

Kérjük, írd le, hogy mi az, ami tetszett a tanösvényen,
és mi az, amin javítanunk kellene!

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....